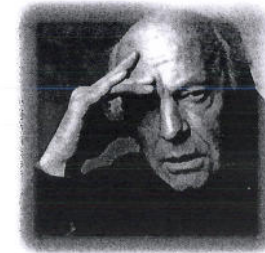

El escritor y ensayista uruguayo

Eduardo Galeano

*'Algunos pecados capitales
del mundo al revés'*

Översättning till svenska av

Lena E. Heyman

Departamento de Español, Portugués y Estudios Latinoamericanos
Tels. 08- 16 3098, 08-16 2882

NÅGRA AV DEN UPPOCHNERVÄNDA VÄRLDENS DÖDSSYNDER

Vår uppochnervända värld, som har huvudet ner och fötterna upp, begår många synder, långt fler än de sju dödssynderna och fler än jag kan räkna upp här idag. Men bättre lite än ingenting.

Nu när jag ska tala om synderna har jag gått tillbaka till berättelser i några böcker som jag har på mitt samvete.

För det handlar om världen, och den består av atomer, men den är också gjord av berättelser.

Den bakvända världen vidmakthåller den rasistiska traditionen

Varför vet vi inte mer om Afrika än det magister Tarzan lärde oss, han som aldrig ens var där?

Varför tror vi fortfarande att det var européer som civiliserade den amerikanska kontinenten?

Varför får romerna fortfarande spela skurkrollen?

Kanske var Adam och Eva svarta?

I Afrika började människans resa i världen. Det var därifrån de kom, våra förfäder som erövrade planeten. De olika vägar de tog grundlade olika öden medan solen tog hand om fördelningen av färgerna.

Nu har vi människor, jordens regnbåge, fler färger än regnbågen i himlen, men vi kommer alla ursprungligen från Afrika. Också de vitaste vita kommer därifrån.

Kanske beror vår vägran att erkänna vårt gemensamma ursprung på att rasism orsakar minnesförlust, eller kanske på att vi inte kan föreställa oss att världen då för mycket länge sedan var vår, ett väldigt rike utan gränser där våra fötter var det enda pass som krävdes.

Enligt den officiella historieskrivningen var det den spanske conquistadoren Vasco Nuñez de Balboa som första gången såg Atlanten och Stilla havet samtidigt, från ett berg i Panamá. Var indianerna som bodde där blinda?

Vilka namngav majs och potatis och tomaten och chokladen och bergen och floderna på den amerikanska kontinenten? Hernán Cortés? Francisco Pizarro? Var de som bodde där stumma?

Pilgrimsfäderna på Mayflower hörde Gud säga: *Detta är det förlovade landet*. Var de som bodde där döva?

Och sedan lade pilgrimernas barnbarn uppe i norr beslag på namnet Amerika liksom på allt annat. Nu är det de som är amerikaner. Och vi som bor i andra delar av Amerika, i Mexiko, Mellan- och Sydamerika, vad är vi?

Enligt gamla religiösa traditioner utsågs en getabock till att bära allas synder, och straffades med att förvisas ut i öknen.

Några folk, som till exempel judar och romer, har fått agera syndabockar sedan länge.

I mitten av 2008 stod en fet rubrik på första sidan i tidningen *Panorama* (ägd av Berlusconi): *Födda till tjuvar*.

Det handlade om romerna; enligt opinionsundersökningar delas denna föreställning, att de är genetiskt förutbestämda till tjuvar, av den italienska allmänheten.

Strax dessförinnan hade Alfredo Mantovani, viceminister i Berlusconi's regering, gett uttryck för samma uppfattning i Berlusconi's tv:

Zigenare är en folkgrupp benägen att stjäla och att röva bort småbarn.

Alltså: De stjal, och vad värre är, de stjal barn.

Den italienska rättvisan hade inte funnit bevis för något enda fall där romer rövat bort barn, men det var ju en ovidkommande liten detalj.

Världen är fortfarande männens

Varför behandlas verklighetens kvinnor sämre än i tangotexterna, vilket inte vill säga lite?

De finns där, målade på grottornas väggar och tak. Bisonoxarna, älgarna, björnarna, hästarna, örnarna, kvinnorna och männen. De har ingen ålder. De tillkom för tusentals år sedan, men föds på nytt varje gång någon ser på dem.

Hur kunde de, våra förfäder i det fjärran förflutna, måla så känsligt? Hur kunde de grovhuggna män som slogs mot vilddjur med bara nävarna skapa så lätta, gracila figurer?

Hur kunde sådana män teckna de flyende linjer som lyfter från klippväggen och svävar fritt?

Hur kunde männen...?

Eller var det kanske kvinnorna?

Om det hade varit kvinnliga apostlar, inte manliga, som skrev evangelierna, hur skulle den natt som inledde kristendomens tidsålder ha skildrats då?

Josef, skulle de ha skrivit, var på dåligt humör. Han var den ende med sur min där i stallet där den nyfödde Jesus strålade på sin bädd av strå. Alla log: Jungfru Maria, änglarna, herdarna, fåren, oxen, åsnan, de vise männen från Österlandet och stjärnan som lett dem till Betlehem.

Alla log, utom en, Josef. Han muttrade: *Jag som hade velat ha en flicka.*

Världen är fortfarande blind för sin egen mångfald.

Varför vägrar vi erkänna att det bästa med vår värld är att den rymmer så många olika världar?

En man från byn Neguá på Colombias kust fick resa upp i himlen.

När han kom tillbaka berättade han. Han sa att han däruppiifrån hade kunnat betrakta människans liv och sett att vi är ett hav av små eldar.

Så är världen, sa han, en mängd människor, ett hav av små eldar.

Var och en lyser med sitt eget sken bland alla andra. Det finns inte två som är likadana. Det finns stora eldar och små eldar och eldar i olika färger. Det finns människor som brinner med städigt lugnt sken och inte märker av vinden, och andra som brinner flammande vilt och skickar gnistor åt alla håll. Några eldar är dumma och kan varken lysa eller bränna, medan andra brinner med sådan iver att man inte kan se på dem utan att blinka, och den som kommer nära fattar själv eld.

Någonstans för länge sedan, bortom tiden, var världen grå.

Tack vare ishir-indianerna, som stal färgerna från gudarna, lyser världen numera i många färger, som skimrar i ögonen på betraktaren.

Ticio Escobar följde med ett tv-team som rest till El Chaco från en plats långt borta för att filma ishir-folkets dagliga liv.

En liten indianflicka följde hela tiden regissören hack i häl, en tyst liten skugga som aldrig lämnade honom, och såg honom hela tiden i ansiktet som om hon ville dyka in i hans underliga blåa ögon.

Regissören bad Ticio, som kände flickan och förstod hennes språk, om hjälp. Flickan sa som det var:

Jag vill veta vilken färg saker och ting har för er.

Samma färg som för dig, sa regissören och log.

Hur kan ni veta vilken färg saker har för mig?

Och på tal om olikheter: jag vill frambara min hyllning till Argentina, det första land i Latinamerika som haft modet att legalisera homoäktenskap, trots att den heliga Inkquisitionen alltid står beredd med ved att kasta på bålet och tändstickor att tända det med.

Jag vill också hylla datorernas fader.

Alan Turing skapade den teoretiska grundvalen för modern datateknik och konstruerade den första datorn som kunde arbeta med integrerade program.

Han spelade oändliga schackpartier med den, och ställde frågor som fick den att gå i spinn. Maskinen lydde och besvarade hans frågor, men svaren var tämligen osammanhängande.

Det var dock inte maskiner utan livs levande poliser som år 1952, i Manchester, grep honom för grov osedlighet.

Inför rätta förklarade sig Turing skyldig till homosexualitet.

För att slippa fängelsestraff gick han med på att underkasta sig behandling som skulle bota honom från sjukdomen.

Den tunga medicineringen gjorde honom impotent. Han fick bröst. Han stängde in sig. Han slutade gå till universitetet och undervisa, slutade gå ut över huvud taget. Han hörde folk viska och mumla och kände mördande blickar bakom ryggen.

Innan han lade sig om kvällarna brukade han äta ett äpple.

En kväll sprutade han in cyanid i äpplet.

Världen ringaktar arbete

Människor idag kan i sin enfald inte skilja mellan värde och pris, skrev poeten Antonio Machado för många år sedan.

Hans idag är också vårt idag: arbetet har knappt något värde, inte mycket mer än sopor, eftersom det betalas så dåligt.

Och nu kommer en berättelse.

Det var bara några år sedan det spanska inbördeskrigets slut, och korset och svärdet regerade över Republikens ruiner.

En av förlorarna, en anarkistisk arbetare som nyss släppts ur fängelse, sökte arbete. Han letade överallt, men förgäves. Det fanns inget arbete åt en röd. Folk var avoga, de ryckte på axlarna eller vände honom ryggen. Ingen hade han att tala med, ingen lyssnade på honom. Vinet var den enda vän han hade kvar. Om kvällarna, sittande framför tomma tallrikar, lyssnade han tyst på förebråelserna från hustrun, som var from och gick i kyrkan dagligen. Den lille sonen läste högt ur katekesen för honom.

Långt senare skulle den här sonen, Josep Verdura, berätta för mig om den olycksalige arbetaren.

Han berättade det i Barcelona, när jag hade gått i landsflykt.

Han berättade hur han själv varit en förtvivlad pojke som försökte rädda sin pappa från evig fördömmelse, men hur denne var en oförbätterlig ateist som envisades med att inte lyssna.

Men pappa, grät Josep, om Gud inte finns, vem har då skapat världen?

Och hans far mumlade, med sänkt huvud, nästan ohörbart: *Du din dummer. Din dummer. Det var vi murare som skapade världen.*

Den bakvända världen skapar hunger, hunger efter bröd, hunger efter beröring

Rubén Omar Sosa fick höra berättelsen om doña Maximiliana när han gick en kurs i intensivvård i Buenos Aires. Det var det viktigaste av allt han lärde sig under sina studieår.

Det var en av lärarna som berättade historien. Doña Maximiliana var sliten efter ett långt och arbetsamt liv, och låg på sjukhus. Varje dag bad hon om samma sak:

Snälla doktorn, kan doktorn ta pulsen?

Ett lätt tryck med två fingrar på handleden, och sedan sa han:

Mycket bra. Sjuttioåtta. Perfekt.

Jaså, doktorn, tack tack. Och nu kanske doktorn vill ta pulsen?

Och han gjorde det igen och förklarade återigen att allt var bra, bättre kunde det inte vara.

Dag efter dag upprepades samma sak. Varje gång han passerade doña Maximilianas säng ropade hon honom till sig med sin skrovliga röst och sträckte fram den tunna armen, en gång, och en till, och så en till.

Han gjorde henne till viljes, för en bra doktor visar tålmod med sina patienter, men han tänkte: *Vad jobbig hon är. Och han tänkte: Hon har en skruv lös.*

Det dröjde flera år innan han insåg att det hon bad om var att någon skulle röra vid henne.

Lopporna drömmer om att skaffa hund och människor som inte räknas drömmer om att slippa fattigdomen, om att det ska komma en förtrollad dag då rikedom plötsligt regnar ner från himlen, då turen kommer regnande, ja, riktigt öser ner, men det regnade inte tur igår och det regnar inte idag och inte i morgon heller, inte minsta lilla turbringande duggregn faller från himlen, hur mycket de som icke är än kallar på det, och även om det kliar i vänster handflata – ett tecken på kommande rikedom, sägs det – , även om de stiger ur sängen med högra foten före eller inleder det nya året med att köpa en ny kvast.

De som icke är, barn till dem som icke är, de som ingenting äger. De som är ingen, de som görs till ingen:

som inte finns till, fast de finns till

som inte talar språk utan dialekter

som inte bekänner sig till en religion utan tror på vidskepelse

som inte skapar konst utan bara pysslar med konsthantverk

som inte utövar kultur utan folklöre

som inte är mänskliga varelser utan mänskliga resurser

som inte har ansikten men armar

som inte har namn utan nummer

som inte finns med i världshistorien utan bara i lokaltidningens notiser om brott

de som inte räknas, som kostar mindre än kulan som dödar dem

Den bakvända världen ljuger

För tusen år sedan sa sultanen av Persien:

Ah så gott!

Han hade aldrig förut ätit äggplanta, och nu åt han det, i skivor kryddade med ingefära och örter från Nilens stränder.

Då hyllade hovpoeten äggplantan som är en fröjd för gommen och gör underverk i sängen, eftersom den är mäktigare när det gäller älskog än både pulvrerade tigertänder och rivet noshörningshorn.

Efter ytterligare ett par tuggor sa sultanen:

Fy så äckligt!

Och då började hovpoeten tala illa om den förrådiska äggplantan, som fördärvar matsmältningen, fyller huvudet med onda tankar och driver hederliga män till randen av deliriets och galenskapen avgrund.

En försmäddlig man, sådana finns det gott om, anmärkte:

Nyss höjde du äggplantan till skyarna, nu förpassar du den till helvetet.

Och poeten, som var en föregångare till det vi idag kallar massmedia, redde ut begreppen.

Jag tjänar vid sultanens hov, sa han, inte hos äggplantan.

Om Berlinmuren stod det något varje dag i tidningarna, och det talades om den i radio och på tv. Från morgon till kväll läste vi, såg vi, hörde vi: Skammens mur, den skändliga muren, järnridån.

Till slut föll den muren, och det var rätt och riktigt. Men andra murar restes i världen och de byggs fortfarande. Trots att de är mycket längre än Berlinmuren sägs det mycket lite eller ingenting alls om dem.

Det talas mycket lite om den mur som USA håller på att bygga vid gränsen till Mexiko, och mycket lite om taggrädsstängslan runt Ceuta och Melilla.

Muycket lite sägs om muren på Västbanken, som befäster Israels ockupation av palestinsk mark och kommer att bli femton gånger så lång som Berlinmuren, och ingenting, absolut ingenting alls, sägs om den marockanska mur som befäster Marockos ockupation av Västsahara och som är sextio gånger så lång som Berlinmuren.

Hur kan det komma sig att en del murar talar så högt medan andra är så tysta?

Och om allt det andra, vad är det vi får höra? Dag och natt berättar massmedia, som blivit skrämselfmedia, att Iran är det största hotet mot mänskligheten eftersom landet har – eller skulle kunna ha – kärnvapen, och det får oss att minnas att Iran släppte atombomberna över Hiroshima och Nagasaki. Inte? Var det inte Iran? Mnja, man kan aldrig så noga veta.

Och före Iran var det Irak. Kommer ni ihåg den världsomspännande panik som ledde till blodbadet på irakier? Hela världen darrade av skräck inför det nära förestående anfallet med massförstörelsevapen. Vapen som inte fanns, som uppfunnits av massförgiftningsmedia. Inget mer hördes av om vapnen. Tusentals människor har fått – och får – plikta med livet för den lögnen. Och om vapnen hördes inget mer.

Och på tal om världsomspännande panik, kommer ni ihåg att det var spekulanter på Wall Street som utlöste den värsta kris världen varit med om sedan 1929. Inte det? Det kanske beror på att det hela har retts ut nu och att vi, tack vare sultanens hovpoeter, vet att de som egentligen bär skulden är ... grekerna.

Den bakvända världen dödar

När Chile fortfarande var underkastat general Pinochets diktatur gick jag en dag på Santiagos gator när en tiggare, klädd i trasor, kom fram till mig och bad:

Snälla ni, i Guds namn, ge mig något. Jag är civil.

Världen av idag står i tjänst hos den organiserade brottsligheten och är militariserad.

Varje minut läggs tre miljarder dollar på "militärutgifter", ett artistnamn för kostnader för brottsutövandet, samtidigt som femton barn dör varje minut, av svält eller av fullt botbara sjukdomar.

De fem länder som har vetorätt i FN är de största vapenfabrikanterna. De länder som ska vaka över världsfreden är alltså de som handlar med krig.

Och en monarki med tre regenter, Internationella valutafonden, Världsbanken och Världshandelsorganisationen, WTO, sköter det andra kriget, det som dödar i tysthet: kriget mot de fattiga. I Internationella valutafonden beslutar fem länder. I Världsbanken är de sju. I Världshandelsorganisationen har samtliga länder rösträtt, men där röstas det aldrig om något.

Om kriget mot terrorismen inte bara vore till för att maskera något annat skulle man börja med att klistra upp stora plakater på husväggar över hela planeten:

Efterlysta: De terrorister som med vapen i hand styr över de styrande och kräver villkorlös underkastelse.

Efterlysta: De som kidnappat hela länder och aldrig släpper sin gisslan fri, trots lösensumma på miljardbelopp, som på de kriminellas språk kallas *skulder*.

Efterlysta: De vapenslingar som världen över stjälar mat, stryker löner och mördar arbetstillfällen.

Efterlysta: Vapenhandlarna, som är lika beroende av krig för sina affärer som paraplymakarna är beroende av regn.

Efterlysta: De som våldför sig på jorden, förgiftar vattnen och stjälar skogen.

Efterlysta: Konsumtionsreligionens fanatiska anhängare som släppt lös ett kemiskt krig mot luft och klimat.

Efterlysta: De bedragare som fortsätter att använda ordet *naturkatastrofer* om det elände naturen utsätts för, som om naturen vore mördaren, inte mordoffret.

Den bakvända världen skapar rädsla

Och rädslan skapar fiender. Hur skulle det gå för vapenindustrin om det inte fanns fiender som rättfärdigade dess existens? Hälften av världens tillgångar används till människans utrotande av sin nästa och förödelse av planeten. Ett till synes oförklarligt vansinne – men det finns de som ser till att rädslan ständigt skapas på nytt. Från offrens synpunkt är rädslan något ont; för dem som skapar den är den en källa till härliga affärer, ett fantastiskt alibi.

De som arbetar är rädda att bli av med jobbet.
De som inte arbetar är rädda att de aldrig ska få något jobb.
Den som inte är rädd för att svälta ihjäl är rädd för att äta.
Bilisterna är rädda för att gå och fotgångarna rädda att de ska bli överkörda.
Demokratin vågar inte minnas och språket vågar inte tala.
De civila är rädda för militärerna, militärerna är rädda för vapenbrist, vapnen är rädda för brist på krig.

Det är rädslans tid.
Kvinnans rädsla för mannens våld och mannens rädsla för den kvinna som inte är rädd.
Rädsla för tjuvar, rädsla för polisen.
Rädsla för dörrar utan lås, för tid utan klockor, för barn utan tv, rädsla för nätter utan sömntabletter och morgnar utan piller som får en att vakna.
Rädsla för folksamlingar, rädsla för ensamhet, rädsla för det som blev och det som kanske kan bli, rädsla för att dö och rädsla för att leva.

Hon såg oss när hon sov.

Helena drömde en dröm om denna rädslans tid, vår tid.
Hon drömde att vi stod i kö på en flygplats, som såg ut som flygplatser gör världen runt.
Alla passagerare bar under armen den kudde de sov på under natten.
Vi var alla tvungna att låta kudden gå igenom en maskin.
Maskinen avläste de drömmar vi haft under natten.
Det var en drömdetektor, som kunde avslöja drömmar som hotade den allmänna ordningen.

För länge sedan, när jag var liten, trodde jag att allt som tappats bort på jorden till sist hamnade på månen.

Ändå hittade astronauterna inga farliga drömmar, inga svikna löften, inga grusade förhoppningar.

Om drömmarna, löftena, förhoppningarna inte är på månen, var är de då?
Kanske tappades de inte bort här på jorden?
Kanske gömde de sig bara, här på jorden?
Kanske finns de här på jorden och väntar på oss?

Den bakvända världen producerar minnesförlost

Jag läser en roman av Louise Erdrich.

I den träffar en farfarsfar sitt barnbarnsbarn, en liten pojke.
Farfarsfadern är helt borta (*hans tankar har samma färg som vattnet*) och ler samma fromt saliga leende som barnet.

Den gamle är lycklig eftersom han har förlorat minnet.
Den lilla pojken är lycklig eftersom han än så länge inte har några som helst minnen.
Se där, tänker jag, den perfekta lyckan.
Jag vill inte ha den.

Den bakvända världen beordrar oss att glömma.

Men det vore nog bra tror jag, påstår jag, att minnas rösterna från igår som blir morgondagens.
Några kommer från det sedan länge förflutna:

Att vara mun eller munsbit, jägare eller jaktbyte, det var frågan.

Vi var värda ringaktning, eller i bästa fall medlidande. Därute i det fria, bland våra fiender, fanns det ingen som respekterade oss, ingen som fruktade oss. Natten och skogen ingav oss fasa. Vi var de sårbaraste av alla djur på jorden, helt hjälplösa som valpar och inte mycket att hurra för när vi blev vuxna heller, utan klor, utan kraftiga hörntänder, utan snabba tassar och med högst ordinarie luktsinne.

Vår tidigaste historia förlorar sig i dimslöjor. Det verkar som om vi i huvudsak ägnade oss åt att klyva stenar och utdela klubbslag.

Men man kan fråga sig om vår tids människa – i den här civilisationen där var och en är sig själv närmast och där det som gäller är rädde sig den som kan – skulle ha klarat sig mer än ett ögonblick i den världen.

Kan det inte ha varit så att vi lyckades överleva, när det egentligen var omöjligt att överleva, eftersom vi hade förmågan att gå samman för att försvara oss, och att dela brödet mellan oss?

Och så till sist ännu en hyllning till minnet. Också detta är en gammal historia, om än inte fullt lika gammal.

Sexhundra år efter sitt grundande beslöt Rom att året skulle börja den första januari. Tidigare hade varje år inletts den 15 mars. Nu tvingade kriget imperiet att ändra på det.

Upprorseldarna brann i Spanien. Keltibererna trotsade den kejsarliga makten. Kriget hade varat i närmare tjuo år och för att kunna skicka Scipio Aemilianus att leda striden mot Numantia måste de styrande i Rom ändra lite på sin tideräkning.

Till sist föll Numantia, säte för de rebelliska. Staden belägrades, stacks i brand och förstördes år 133 f.Kr.

På en kulle omgiven av vetefält, vid stranden av floden Duero, ligger Numantias ruiner.

Nästan ingenting finns kvar av den stad som för alltid förändrade våra kalendrar.

Men vid midnatt varje 31 december, när vi höjer våra glas, skålar vi (oss själva ovetande) för den. Och för att det också i framtiden ska födas fria människor och komma nya år.